

Literatura v kontextu náboženství

Ondřej Sládek, jaro 2018

Předmět studia:

- Literatura v kontextu náboženství
- Náboženství v kontextu literatury

- **Rozdíl:** výchozí pozice: od literatury, anebo od náboženství
- Vztah 2 fenoménů: literatury a náboženství

- Literatura = psané texty, písemnictví
- Náboženství = ???

Náboženství: definice

- Co je náboženství?
- Nejčastější starší odpovědi: Náboženství je...
- Forma společenského vědomí
- Ideologie
- Světový názor
- Způsob výkladu světa
- Projev kolektivní neurózy
- Lidská odpověď na transcendentno
- Výsledek kontaktu s posvátnem (numinóznem)
- Atd.
- Mnohost úhlů pohledů
- Interpretace náboženství s ohledem na východiska
- Definice náboženství: co je náboženství?
- Předpoklad substance (Náboženství je...)
- Otázku lze položit také jinak:
- Kdy je náboženství?
- Jak je náboženství?
- Samotný pojem NÁBOŽENSTVÍ je formou interpretace (normující interpretační optika)

- ROZDÍLNÉ DEFINICE VYTVÁŘEJÍ ROZDÍLNÉ SOUBORY ÚDAJŮ A RŮZNÁ OHNISKA ZÁJMU.
 - „Náboženství“ je jen slovo, kterým označujeme celé soubory různých sociálních a kulturnědějinných jevů.
 - Sociální, psychologické, kulturní, historické, jazykové, etymologické atd. definice toho, co označujeme jako náboženství, co má ale nejrůznější projevy.
 - Srov. např. uctívání zpěváků, herců, youtuberů; tradice a rituály ve společnosti, ve sportu, ve třídě...
 - Zkoumáme to, na co se zaměříme: MĚŘÍTKO VYTVÁŘÍ JEV.
-
- Mikroskop = nástroj poznání
 - Teorie, metody = nástroje poznání
 - Tj. vědecký pohled na svět (interpretace jevů; terminologie: protony, neutrony, fyzikální síly)
 - Náboženský pohled na svět (interpretace jevů; terminologie: Bůh, boží slovo, Duch svatý atd.)

Náboženství: výklad pojmu

- Náboženství (angl. *religion*; něm. *Religion*; fr. *religion* atd.)
- Pův. lat. *religion* = posvátná úcta, zbožnost
- Cicero: *relegere* = číst znovu
- Lactantius: *religare* = znovu spojit
- Augustinus: *reeligere* = znovu zvolit; *vera religion* = pravé náboženství

- Tj. definice vycházející z etymologie

Definice

- Definice týkající se vzniku a vývoje náboženství (resp. původu náboženství); zvl. v novověku
 - **Euheméros z Messeny** (340-260 př. n. l.). Bohové jsou původně velcí vladaři minulosti, kteří zavedli kult svých osob, aby si zajistili poslušnost poddaných. Náboženství je **výplod fantazie**.
 - **Titus** Lucretius Carus (97-55 př. n. l.). Bohy stvořil lidský strach.
 - **Hésiodos**: *Theogonie*/Železný věk
 - **E. B. Tylor**: animistická hypotéza o vzniku náboženství; anima=duše
 - **H. Spencer**: náboženství vzniklo z kultu předků
 - **W. R. Smith**: vznik z kultu předků a kultu zvířat (totemismus)
 - **Omyl**: jeden počátek, jeden základní princip, náboženství coby primitivní přístup ke skutečnosti

- **Degenerativní hypotézy:** úpadek, rozklad původní víry
- W. Schmidt (úctu k nejvyšší bytosti lze najít všude; urmonoteismus)
- Leo Frobenius: teze o kulturních cyklech
- Fritz Graebner: migrace, kulturní vlivy

- Funkcionálně a strukturálně orientované definice (B. Malinowski, C. Lévi-Strauss)
- Sociologické a psychologické definice (E. Durkheim = náboženství je jednotný systém přesvědčení, věr a praktik, které mají vztah k posvátným věcem (faktům))
- Fenomenologické definice (Rudolf Otto, Gerardus van der Leew), Mircea Eliade; POSVÁTNO; *mysterium tremens i fascinans*
- Atd.

- Responzivní hypotéza
- Jan Heller: odpověď člověka na to, co jej přesahuje; odpověď na otázku po smyslu.

Pokus o vymezení pojmu náboženství

- **NÁBOŽENSTVÍ JE VZTAH ČLOVĚKA K NUMINÓZNÍ TRANSCENDENCI.**
- Východisko nikoli od zastřešujícího pojmu náboženství, nýbrž:
 - od reality, od konkrétních projevů – zkušeností a norem.
 - Co zkoumat?
- **Nábožensky vykládané skutečnosti** (vyšší, nadpřirozená, smyslově nepřístupná skutečnost)
- **Nábožensky vykládané zkušenosti** (náboženská interpretace prožitků; komunikace s Bohem; mystické stavy atd.)
- **Nábožensky vykládané normy** (pravidla, příkazy, které mají normativní charakter)

- **Náboženství je doprovodný a zároveň konstitutivní jev lidských dějin a kultury. Náboženství a prvek vlastní sebetranscendence = svědčí o antropologické konstantě.**
- **V centru naší pozornosti nejsou vlastní náboženské pravdy, ale také skutečnosti, zkušenosti a normy, ale to, jaký VÝZNAM mají pro jednotlivce i společnost.**
- **Zajímá nás, jak se tento VÝZNAM promítá do textů (normativních i nenormativních), jak se projevuje v literatuře.**

Typologie náboženství

Podle předmětu:

- Náboženství ve vlastním smyslu (numinózní transcendence)
- Kvazireligiózní oblasti
 - Kryptoreligiózní směry (dogmata, kulty, obřady; má náboženské prvky, nepokládá se za náboženství)
 - Pseudoreligiózní směry (psychoterapeutické meditace, new age aj.; pokládá se za náboženství)

Podle formálního předmětu:

- Teistická náboženství (monoteistická, polyteistická)
- Neteistická náboženství (transcendence je neosobní)

Podle doby vzniku:

- prehistorická (pravěká)
- historická

(starověká, středověká, novověká)

podle rozšíření:

- lokální
- národní
- nadnárodní
- světová

Podle vztahu ke světské společnosti:

- náboženství prorocká
- náboženství mystická

Podle typu kultury:

- náboženství neliterárních etnik
- náboženství literárně fixovaná

Texty

- Literatura = umění písma, písemné verbální umění
- Literární x neliterární texty
- Fixace mluvené (orální) tradice
 - **Milman Parry** (orální hrdinská poezie): existují dvě formy literatury (orální, písemná); Odyssea a Ílias = orální počátek (formule=skupiny slov, které se pravidelně používají za stejných metrických podmínek; nejde o obsah, ale o formu; forma (formule) zajišťuje to, že si lze zapamatovat až 27 000 veršů). Analog. jihoslovanská orální epika.

autor – text – interpret - interpretace

- Text/literatura
- Náboženský fenomén
- Fenomén náboženství

- Literatura: jakožto aktualizace a obnovení jazyka; integrace jazyka; fikce; estetický objekt; intertextový a sebereflexivní konstrukt

Texty:

1. POSVÁTNÉ TEXTY
2. OSTATNÍ NORMATIVNÍ TEXTY
3. NENORMATIVNÍ TEXTY
4. OSTATNÍ NENÁBOŽENSKÉ TEXTY

Posvátný text

- Normativní text
- Absolutní závaznost (autorství přisuzováno bohu)
- Vznik a kanonizace textů
- *Tóra vs. Nový zákon* (zvl. evangelia)
- Text, kterému je přisuzována normativnost, podle toho se k němu také jako k jinému (tj. posvátnému) chováme.
- Zvláštní způsoby zacházení s textem (manipulace, způsob četby, prostor, kde se čte, povolání k četbě)
- Četba a interpretace (vylučnost interpretů; zákaz četby a interpretace)

Mýtus

- Řec. *mýthos* = vyprávění; odvozeno od *mýtheuein* = vyprávět
- Odpovědi na otázky týkající se života a smrti, vzniku a tradice společnosti, vzniku věcí a poznání; **POSVÁTNÉ VYPRÁVĚNÍ** o tom, co bylo na počátku věků – *in illo tempore*. Nemá konkrétního autora.
- Vyprávění se řec. ale také řekne **EPOS** (vyprávění ve verších, epická báseň); vyprávění, jehož autora známe.

Typologie mýtů

- **kosmogonické mýty** (z řec. *kosmos*, svět a *gonia*, zrození), které vyprávějí o vzniku a počátcích světa;
- **antropogonické mýty** (z řec. *anthropos*, člověk a *gonia*, zrození), které vyprávějí o původu, zrození či stvoření člověka;
- **aitiologické mýty** (z řec. *aitia*, příčina), které vysvětlují původ různých svátků, zvyků a institucí a potvrzují tak jejich oprávněnost;
- **soteriologické mýty** (z řec. *sótér*, zachránce) o záchraně a zachráncích;
- **eschatologické mýty** (z řec. *ta eschata*, poslední věci), které předkládají obrazné vylíčení budoucnosti, případně konce světa.

Hésiodos: *Theogonie*

- **řecké první systematické zpracování mýtů o vzniku bohů a světa**
- Úranos a Gé (Nebe a Země)
- Kronos (Chronos, Čas; požírající své vlastní děti) a Rhea (proudění vody) == temný věk
- Zeus a Héra (bohové na Olympu)

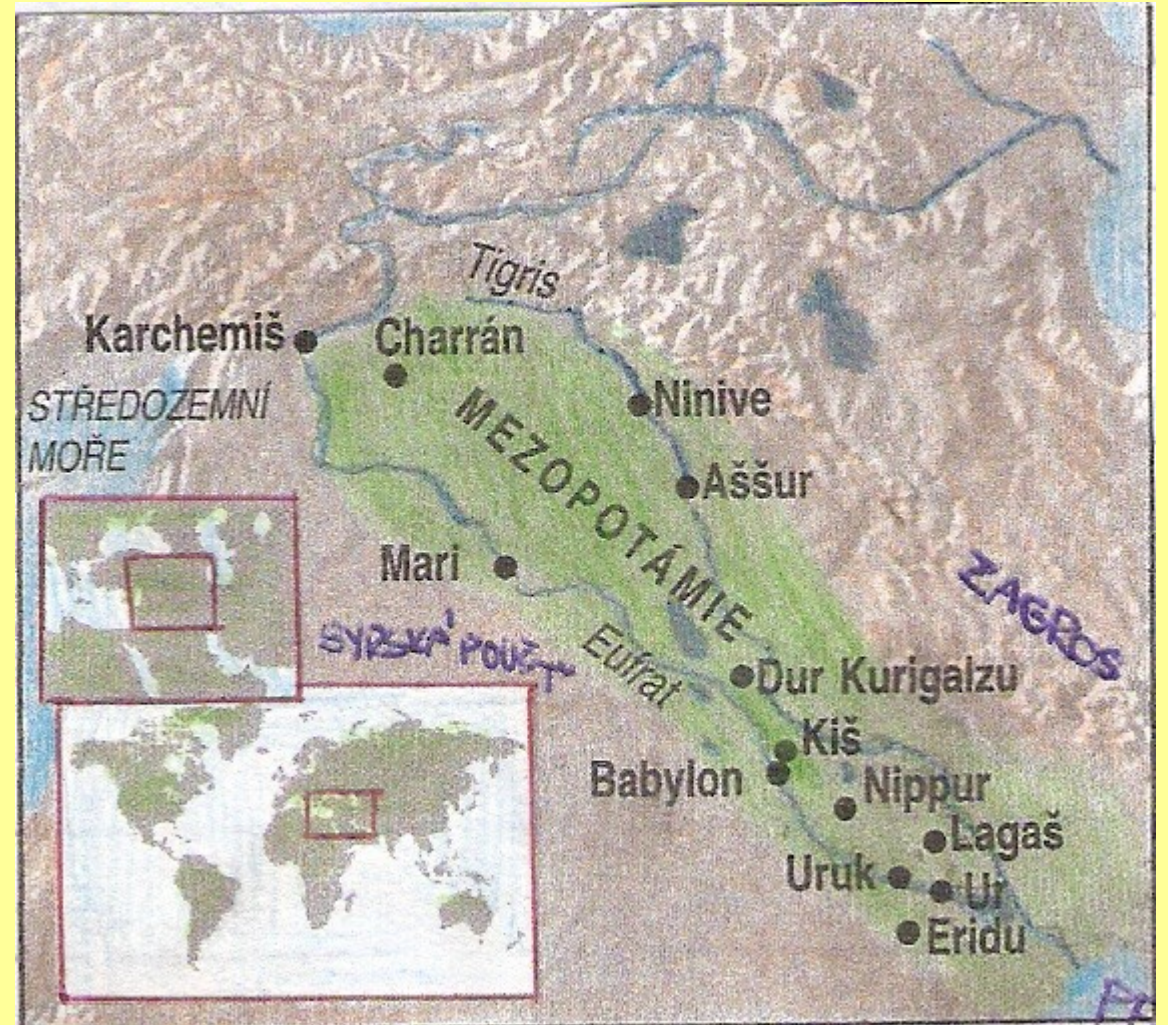
- **Mýty:** stvoření světa, stvoření člověka;
- člověk byl stvořen ke službě bohům, bohové o něj i o celou zemi pečují;
- bohové odstraňují chaos, světu dávají řád.
- Ten je třeba zachovat v kultech, rituálech i v osobním jednání.
- Hřích je porušením řádu. Porušení má za následek vpád chaosu a zla (kauzalita: hříchu a zla/trestu = to bylo cizí sumerskému náboženství).

Enúma eliš (akkadský mýtus)

- Když nahoře, recitován každoročně; vznik asi 18. - 7. st. př. n. l. (asi 12. stol.) (aktivně až do zániku Babylónie 539 př. n. l.)
- 1100 veršů; 7 zpěvů
- Kosmogonický mýtus; zdůvodňuje povýšení Marduka (pův. lokální bůh Babylónu) na hlavní božství mezopotamského pantheonu.
- Apsů (sladkovodní oceán) a Tiámat (slané moře); mužský a ženský princip
- Z toho vznikly generace bohů
- Vznik Marduka z boha Ey a bohyně Damkiny (nejmladší, ale nejmocnější bůh)
- Generační spor (Ea zabije Apsů; Marduk pak Tiámat)
- Marduk se stane nejvyšším bohem; z torza Tiámat (kúbu = embryo, nestvůra, zrůda) stvoří Marduk nebesa a zemi, seskupí hvězdy.
- Marduk stvoří člověka, aby zbavil bohy jejich těžké práce. Stvořitelem je Ea, Marduk je inspirátorem.
- Oběť bohů: Kingu – velitel vojsk a manžel Tiámat, krví oživí člověka. Smrtelný člověk dostane substanci nesmrtnosti, ale i špetku vzdoru (dědičná vina).

Asýrie, Babylónie

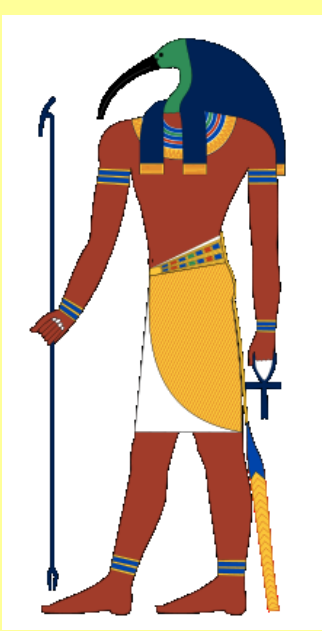
- Sumer (5 tis. př. n. l.); zemědělci; chtoniční bohové;
- Klínopis (3. tis. př. n. l.)
- Asýrie: polyteismus, animismus a totemismus; náboženský antropomorfismus
- Bohové (až 3 tis.) obdařeni nesmrtelností, jednají a myslí jako lidé
- Tendence k monoteismu (dominance jednoho boha)

Písmo

- Čína (Džia-chu, Che-nan); 7 tis. let
- Kultura Vinča; vinčanské znaky (Rumunsko; 6. tis. let)
- Sumerové: 4. -3. tis. obrázkové písmo; znak = předmět; klínové písmo = zvuková – slabičná - podoba jednotlivých slov
- Akkadové: klínové písmo; kol. 2. tis. = akkadštině se dělí na severní asyrštinu a jižní babylónštinu.

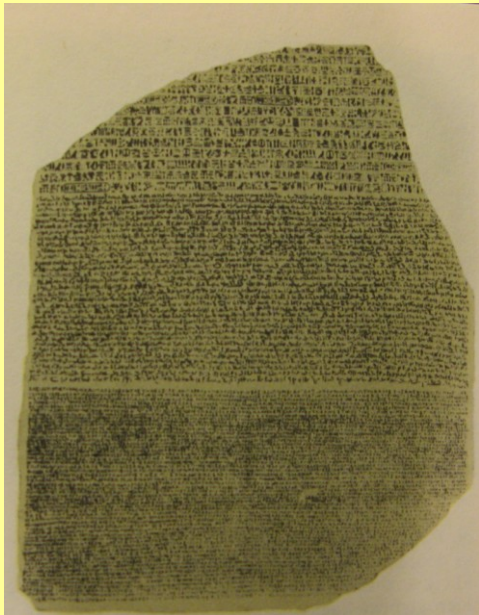

Egypt:

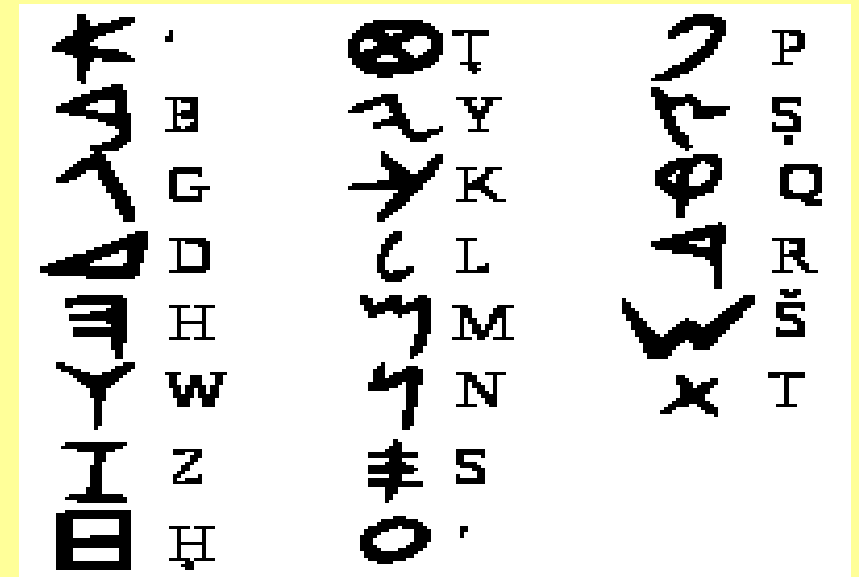
po sjednocení obou částí (29 stol. př.n.l.); písmo = dar Bohů (**Thovt; bůh Měsíce, stvořitel, magie, čarování; odvozeno od boha Džehutiho; Hermés**); kult Thovta v Chemenu

Hieroglyfické písmo (z řec. hiera glyfé); logografické písmo;

Kombinace postupů: piktogramy, hlásky, skupiny hlásek (souhlásek), tj. ideogramy, fonogramy; psaní: zleva doprava; T. Young, J.-F. Champollion; Rosettská deska (1799; hieroglyfy, démotické a řecké písmo).

- **Féničtina** = *hláskové písmo*, fonetické; 22 znaků pro souhlásky (nezná samohlásky); 14.-11. stol. př.n.l.; psaní zprava doleva
- **Aramejšťina** od 8. stol. př.n.l. úřední jazyk perské říše; semitský jazyk;
- **Řečtina** (indoevropský jazyk; mykénština – lineární písmo A, B (Knóssos); 14 stol. př.n.l.
- 6.-4.př.n.l. literární památky dokládají klasickou řečtinu: dórština, attičtina, ionština, aiolština
- **Latina** (indoevropský jazyk; okolí Říma, 7. stol. př.n.l.)
- Stará latina 7.-1.stol.př.n.l.
- Klasická latina; období Římské říše (Caesar, Cicero, Ovidius, Horatius, Vergilius)
- Vulgární latina (vliv na románské jazyky; zvl. po 395 n.l.)

Judaismus

Židovská literatura v proměnách věků

- Bůh (monoteistické pojetí, osobní a abstraktní pojetí, smluvní vztah)
- Tóra = ZÁKON; učení a příkazy Tóry ovlivňují vše;
- Výklad Tóry
- =To vytváří *tradici*=generuje další texty
- Literární tradice (asi 1500/1350 př.n.l. – 200 př.n.l.)
- Exodus z egyptského otroctví, dobytí a obsazení Kanaánu, zpráva o královských dvorech, mravní poučení, slova proroků, liturgie, kroniky, praktické rady, filozofické texty atd.
- Hlediska: prorocká, kněžská, monarchistická
- Různé náboženské tradice: severní kmeny (Efrajim), jižní kmeny (Juda)

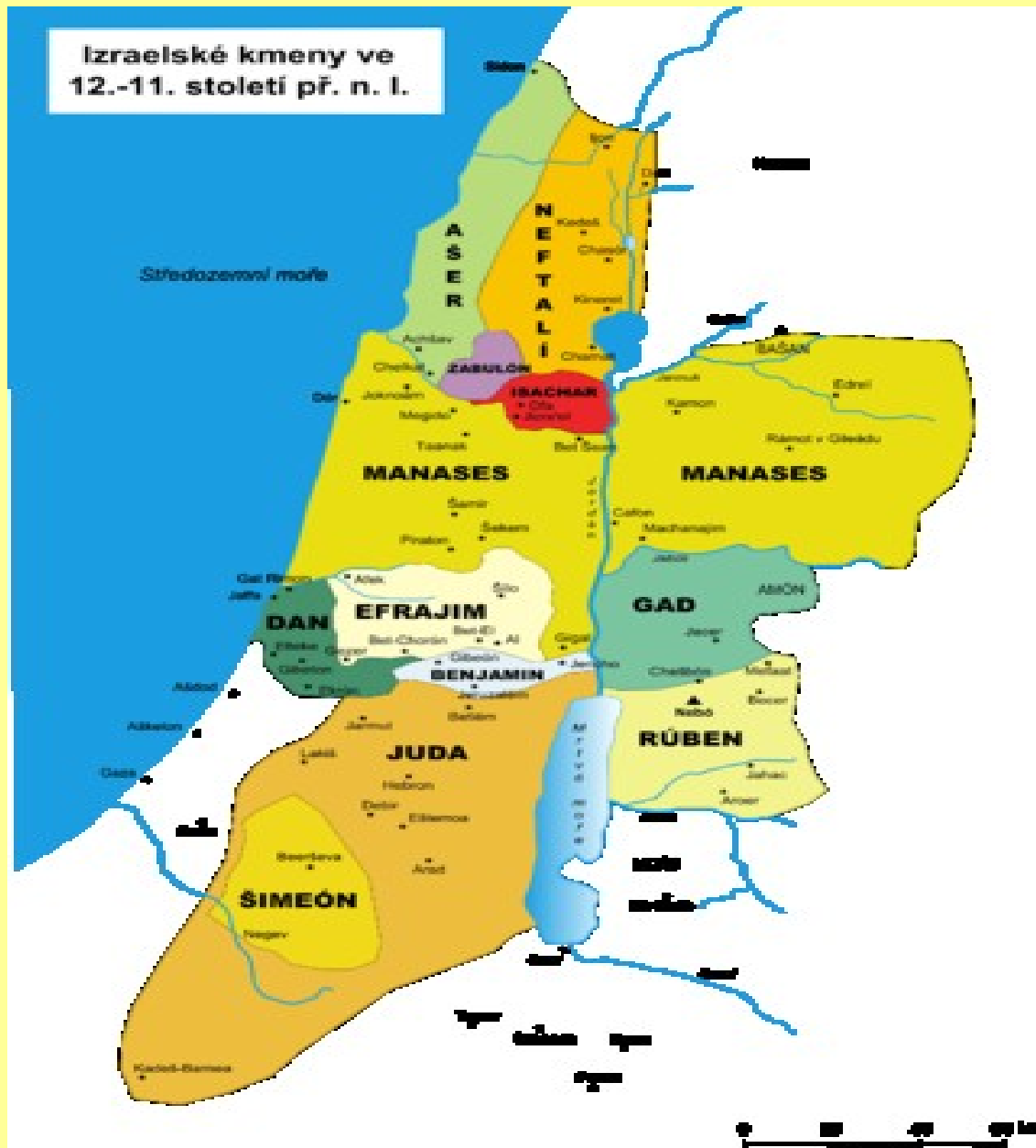

Judaismus

- Národní náboženství
- Chrám (586/7 př.n.l.; 70 n.l.)
- Rozšíření mimo původní oblast

- Náboženské a národní dějiny začínají Abrahamem 1750 př.n.l.
- Abraham, Izák a Jákob (Izrael)
- 12 izraelských kmenů
- Potomci (chabiru) = Hebrejci
- Kanán
- Odchod do Egypta (1700-1300)
- Mojžíš (1500-1300); Sinaj; Desatero, Tóra, Ústní Tóra

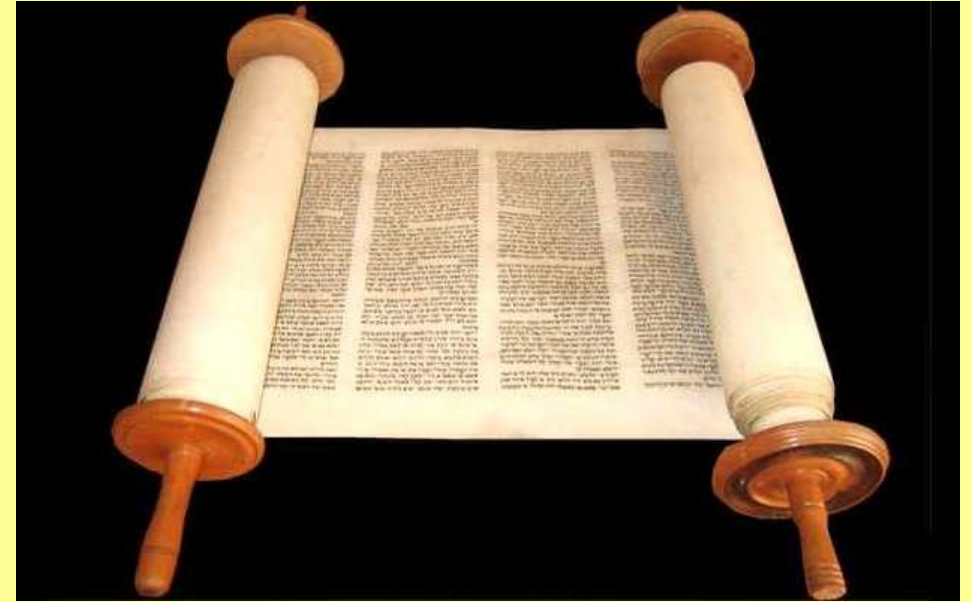
- Izrael (722 př.n.l. asyrská vojska dobyla Samaří, přesídlila severní kmeny)
- Juda, Benjamín (židovský národ; Jeruzalém)
- 587/586 babylónský vpád (Židé a Izraelité = synonymum)
- 537 (konec zajetí)
- Obnova Jeruzaléma
- Lévi (levité; potomci Árona, bratr Mojžíše)
- Rabínské období: místo králů, kněží a proroků nastupují učenci a učitelé (rabíni).
- Klíčové texty: Mišna a Talmud; právní tradice judaismu

Izrael – nejstarší texty

- *Starý zákon* /Stará smlouva (24 knih; 39 samostatných knih – dle Židů)
- Kánon = Jabne (Jamnie, 90 – 100 n. l.)
- Starý zákon == TeNaK
- *Tóra* = Zákon; *Nebiím* = Proroci; *Ketúbím* = Spisy

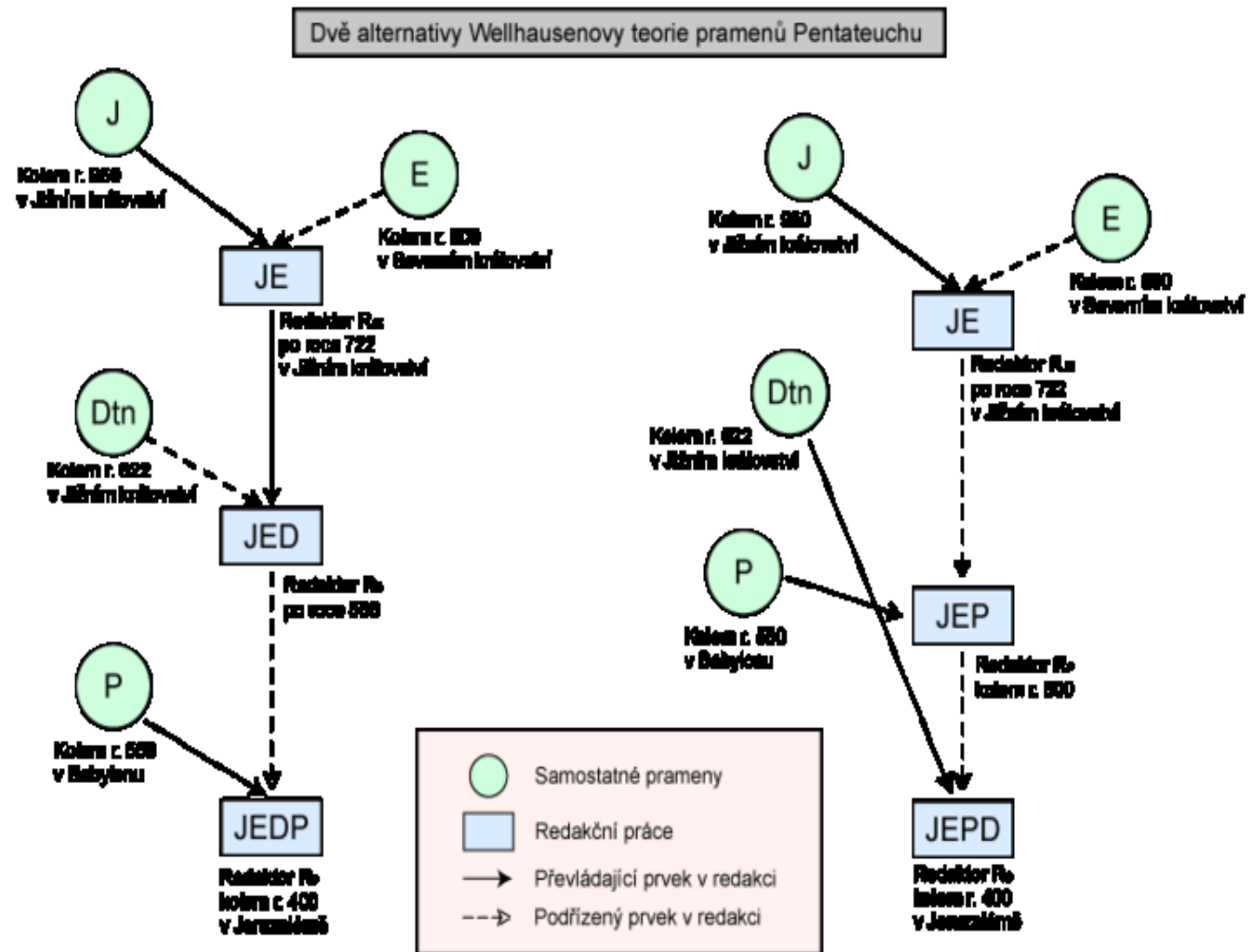
- TÓRA
- 1. Mojžíšova = Genesis = Be-rešit
- 2. Mojžíšova = Exodus = Šemot
- 3. Mojžíšova = Leviticus = Va-jikra
- 4. Mojžíšova = Numeri = Ba-midbar
- 5. Mojžíšova = Deuteronomium = Devarim

- Knihovny: svatyně, jeruzalémský chrám, královský dvůr

Text Tóry

- Textové vrstvy
- Teorie pramenů: Jahvista, Elohoista, Kněžský kodex, Deuteronomista
- **Jahvista** (Judsko, starší pramen; Bůh = Jahve = JHVH; dialog s Bohem; osobní bůh; promlouvá svým hlasem, podoba člověka)
- **Elohoista** (spojení se školou Elijáše, Elíši); severní království;
- Bůh = El, Elohim
- Bůh je spravedlivý, je vzdálený lidem
- Protiklad kanánského boha Baala

- Proroci (Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel)
- Knihy historické (První a druhá královská, První a druhá Paralipomenon /Letopisy/,
- Jób, žalmy
- Sváteční svitky (megilot): Píseň Písní, Rút, Pláč, Kazatel, Ester
- Mýty o vzniku světa, člověka
- Pozornost zaměřena na Hebrejce, velké otce židovského národa
- Abraham, Izák, Jákob; vyvolení národa
- Sínaj = klíčová událost, stanovení smlouvy = nábožensko-právní pouto (smlouva obsahuje detaily týkající se mravního, občanského i náboženského života)

Formace, rozsah a dělení biblického kánonu

Palestinský kánon

Židé (*Tanach*)

Tóra	Genesis Exodus Leviticus Numeri Deuteronomium
Proroci - Nevřífm	Jozue Soudců 1.-2. Samuelova 1.-2. Královská Izajáš Jeremjáš Ezechiel
	12 malých proroků (Ozeáš, Jóel, Ámos, Abdijáš, Jonáš, Micheáš, Nahum, Abakuk, Sofonjáš, Ageus, Zacharjáš, Malachiáš)
Spisy - Ketúvím	Žalmy Jób Příslolí Píseň písní Rút Pláč Kazatel Ester Daniel Ezdráš Nehemjáš 1.-2. Paralipomenon
	Megíllót

Alexandrijský kánon

Katolíci (*Starý zákon*)

Pentateuch	Genesis Exodus Leviticus Numeri Deuteronomium
Dějepisné knihy	Jozue Soudců Rút 1.-2. Samuelova 1.-2. Královská 1.-2. Paralipomenon Ezdráš Nehemjáš Tóbijáš Júdit Ester (+ <i>přídavky</i>) 1.-2. Makabejská
	Izajáš Jeremjáš + Pláč Báruch Ezechiel Daniel (+ <i>přídavky</i>)
Proroci	Ozeáš Jóel Ámos Abdijáš Jonáš Micheáš Nahum Abakuk Sofonjáš Ageus Zacharjáš Malachiáš
	Velcí proroci
	Malí proroci
Mudroslovné knihy	Jób Žalmy Příslolí Kazatel Píseň písní Kniha moudrosti Kniha Sírachovcova

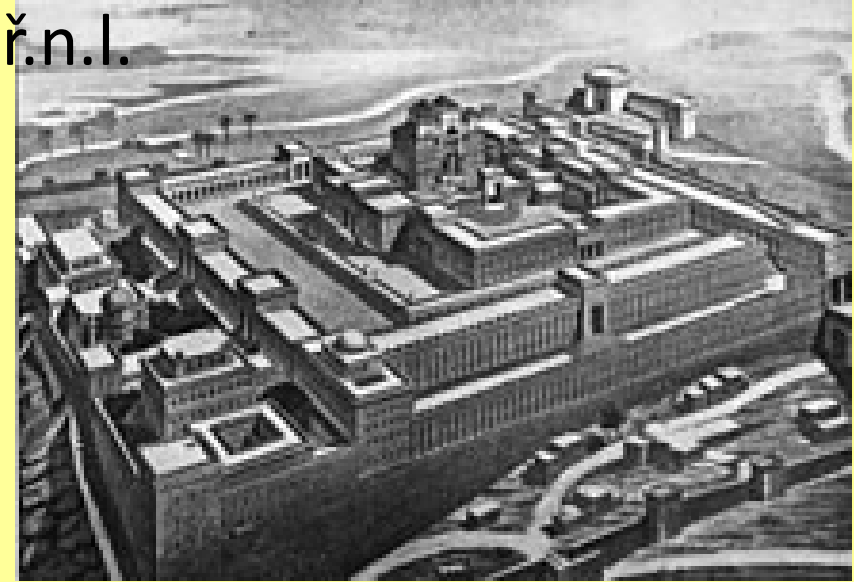
Katolíci **Protestanti**
 Protokanonické knihy = Kanonické knihy
 Deuterokanonické knihy = Apokryfy
 Apokryfy = Pseudoepigrafy

Pozn.: Protestantký kánon odpovídá rozsahem židovskému, ale řazením katolickému.

Chrám

- Šalamon (970-931 př.n.l.)
- 587/586 př.n.l.
- 70 n.l.

Mišna

- Zápis ústní tradice, výroky, poučky učenců do 2. stol. n. l.
- Autor: Jehuda ha-Násí

v užším smyslu také:

- Midraše = výklady Tóry; z textu se vyvozují zákony
- Agadot = vyprávění

Gemara

- Komentáře Mišny
- Halachické (halacha = zvyk, obyčej, souhrn žid. náb. práva) a agadické výroky

Talmud (učení; metoda)

= Mišna + Gemara

Právní ustanovení dohledává v biblickém textu

Babylónský talmud

Jeruzalémské (Palestinský) talmud

Křesťanství

- Monoteistické náboženství
- Bůh, Ježíš (Boží syn, mesiáš)
- Bible (SZ, NZ)
- Počet: 1,5 mld.
- Proudů: katolicismus, protestantismus, pravoslaví
- Původní jádro: vyznavači Ježíše
- Zvěst o smrti, zmrtvýchvstání, odchod (nebe)
- 1. století (zvl. díly Pavlovi z Tarsu) překročilo rámec judaismu – univerzalizovalo se (misie)
- Vydělení z judaismu (1. pol. 2. st.)
- Konec 2. st. - základní podoba NZ

- Rané období: pronásledování (nárazové; kult mučedníků)
- Obrat: 4. st.n.l. (313 Konstantin I. a Licinius vydali milánský edikt = zrovnoprávnění k.)
- 380 n.l. Theodosius I. Veliký – k. státním náboženstvím; potlačování pohanství
- K. + státní organizace: státní svátky: Velikonoce, Vánoce; kult svatých

- Ekumenické koncily (1.-7. n.l. stanovili zákl. k. nauku; dogmatiku:
- Trojice boží: Otec, Syn a duch svatý;
- Božská a lidská přirozenost v osobě JK
- Kanonizace NZ
- Princip apoštolské sukcese v úřadu biskupa
- Postupné vydělování církví
- Rozdělení říše: 395 n.l. (Řím, Cařihrad)
- Spor o filioque („i ze Syna“)
 - Pr. Duch sv. vychází z Otce skrze Syna
 - K. Duch vychází z jednoho zdroje, z Boha Otce i Syna
- Schizma 1054 n.l. (klatba odvolána až 1965 n.l.)

- 1453 n.l. pád Cařihradu
- Příklad znalců řečtiny = vliv na humanismus
- Snaha o reformu církve
- Idea překladů bible do národních jazyků
- Vnitřní zbožnost, etický obrat
- Martin Luther (16. st.); Jan Kalvín, Ulrich Zwingli
- 1534 n.l. (Anglie) Jindřich VIII. – anglikánská církev
- K. == vnitrocírkevní reforma; potlačování reformace; **tridentský koncil (1545-1563)**
- **Misie**

- 1. vatikánský koncil (1869-1870)
- 2. vatikánský koncil (1962-1965)
- Ekumenismus; otevřenost k.

bible

- (z řeč. biblia = knihy)
 - 4. evangelia
 - Skutky apoštolských
 - 14 epištol Pavlových
 - 7 obecných epištol (Jakub, Petr, Jan, Juda)
 - Zjevení Janovo (apokalypsa)

 - Celkem 27 spisů (koiné)
- Kánon: 4. století
 - Český překlad: 11. století
 - Celek v češtině: 60. léta 14. st. n.l.
 - (bible Leskovecká; znič. 1914, Lovaň)
 - 1549 Jiří Melantrich z Aventina
 - Bible kralická; 1579-1594; 1596;1601 NZ, 1613
 - 1677 Svatováclavská bible
 - 1961-1983 ekum. Překl.

Hinduismus

- Nábožensko-společenský systém
- Kol. 1 mld. stoupenců
- Není zjeveným náboženstvím
- Nemá zakladatele
- Védské základy
- Další vývoj samostatný
- Nemá pevný literární kánon
- Nemá pevná dogmata
- Nemá jednu instituci
- == existuje? Není to jen soubor směrů: višnuismus, šivaismus, šaktismus atd.
- Hinduismus = sanátanadharm = věčný řád, věčné náboženství

- Přesto: jednotná společenská (hierarchizovaná) struktura = kastovní řád
- Mytologie
- Věroučná základna

- Kasta
- Báhmáni (duchovní učitelé)
- Dharma (soubor práv a povinností)

Věřoučná základna

- Víra v reinkarnaci:
- Koloběh životů (sansára)
- Duchovní složka jedince (átman)
- Karmový zákon (karmanů)

Rozdílná pojetí:

- brahma (Nejvyšší duch)
- Višna
- Šiva

Směry:

višnuismus, šivaismus, šaktismus,
bráhmanismus, džinismus, sikhismus,
buddhismus, tantrismus atd.

Cesta ze sansáry:

- Oddanost bohu (*bhakti*)
- Poznáním (*džňána*)
- Jednota duše a ducha (*jóga*)

Etická pravidla:

- Neubližování bytostem (*ahinsá*)
- Štědrost
- Vnitřní a vnější čistota
- Nelpění na hmotných statcích
- Sebeovládání
- askeze

Historie

Prehistorie

Před. n. l.:

- 6500 počátky zemědělství (Z od Indu)
- 2500 městská spol. okolo Indu
- 2200-2000 vrchol harappské kult.
- 200-1500 úpade; vpád indoevropských kmenů

- **Védské období**
- 1500 – 1000 stále stěhování
- Lit. památky tzv. šruti = slyšené, (zjevené)
- **Védy: vědění, svaté učení**

- 1200 vznik **Rgvéd** (Véd veršů)
- 1200-900 **Sámavéd** (Véd písní), **Jadžurvéd** (Véd obětních průpovědí), **Atharvavéd** (Véd atharvana)
- (**sanhita**=sbírka, **bráhmana**=výklad rituálu, **sútra**=učebnice)

- 1000-800 **Bráhmany**
- 900-600 Áranjaky, nejs. **Upanišady**
- **Átman a Brahma, ÓM**
- 600-200 pozd. Upanišady

- Období eposů, klasické období

Literatura tradovaná, itihása

- 483 př.n.l. Siddhártha Gautama (Buddha)
- 5 st. př.n.l. - 2 st. n.l. **Mahabhárata** (Vjása, 18 knih, **Bhagavadgíta** = 6. kniha; Kuruovci vs. Pánduovci; Dhrtaráštra ; 106 000 veršů)
- 327-325 př.n.l. Alexand Veliký
- 272-236 př.n.l. Ašóka
- 4 st. př.n.l. **Rámajána** (Příběh života Ráмова; Válmiki; 7 částí; 24 000 veršů; Ráma, Síta, Rávana; místo: Ajódhja; smrt, Rámovo vystoupení na nebesa)
- 150-300 nejstarší **dharmašástry** (Manuův zákoník)
- 300-500 nejstarší **purány** (vyprávění, legendy o bozích; základní texty **višnuismu**, **šivaismu**, **brahmanismu**)
- 500-700 nejstarší **tantry**

Buddhismus

Buddha = probuzený

Buddha Šákjamuni

Siddhártra Gautama (563-483) /624-544/

- 1 mld. (500 mil - 1 mld)
- Neteistické náboženství
- Náboženství Probuzeného
- Sansára, čtyři ušlechtilé pravdy, osvícení (bódhi)
- Řetězec závislého vznikání (pratítjasamutpáda)
- Bhikšu, bhikšuní
- Upásaka (laikové)

- Tři znaky bytí: **trilakšana**
 1. Život je pomíjivý (anitja)
 2. Život je bezpodstatný (anátman)
 3. Život je strastný (duhkha)

- Čtyři vznešené pravdy:
 - 1. Existuje utrpení
 - 2. Existuje příčina utrpení
 - 3. Utrpení je možné ukončit
 - 4. Existuje cesta vedoucí k zániku utrpení

- Cesta k nirváně:
 - 1. pravý názor
 - 2. pravé rozhodnutí
 - 3. Pravá řeč
 - 4. Pravé jednání
 - 5. Pravé živobytí
 - 6. Pravé snažení
 - 7. Pravá bdělost
 - 8. Pravé soustředění

Arhatství (theraváda)

- iluzornost já
- pochybovačnost
- lpění na rituálech a obřadech
- smyslová žádostivost
- zlovůle
- lpění na hmotné existenci
- lpění na nehmotné existenci
- domýšlivost
- nepokoj
- nevědomost

Žáci:

- zdržet se zabíjení a zraňování živých bytostí
- zdržet se braní věcí, co nejsou dávány (nekrást)
- zdržet se nesprávného sexuálního chování
- zdržet se zraňující a nepravdivé mluvy (nelhat, nepomlouvat, nemluvit zbytečně...)
- zdržet se zneužívání omamných prostředků

Historický vývoj

- pol. 6. - pol. 5. st. př.n.l.
- Buddha, šíření buddhismu

- pol. 4. př.n.l.
- Štěpení na školy; hínajána, koncily

- od 1. st. n. l.
- Vznik mahájány (madhjáma, jógačára)

- po 7. st. n. l.
- Buddhist. Tantrismus, tibetský budd., vadžrajána, tantra

Theraváda: Thajsko, Cejlon, Barma, Kambodža

Mahájána: Čína, Japonsko, Vietnam, Korea

Vadžrajána: Tibet, Mongolsko, Japonsko

**Dharmačakra = kolo učení, kolo zákona
Buddhou zvěstované nauky
4 ušlechtilé pravdy
8 dílná stezka
Střední cesta (madhjamápratipadá)**

- **Lotosová sůtra (mahájána)**
- 1. st. (Kašmír)

- Cesta Buddhových žáků
- Cesta osaměle probuzeného
- Cesta bódhistattvy

Tripitaka (Trojí koš)

- **Vinajapitaka**

o vzniku sanghy, pravidla

- **Sútrapitaka**

- Sútry, rozpravy, kázání (5 sbírek)

- Sbírky = nikája

- **Abhidharmapitaka**

- Kompendium budd. filozofie a psychologie

- Pálijský kánon (stř. Indie)

- Vinajapitaka, Sútrapitaka (1. koncil, 480 př.n.l.; Upáli – kázeň, Ánanda = zápis učení)

Islám

- Monoteistické náboženství
- Muhammad (571-632 př.n.l.)
- Náboženství knihy (Korán; recitace; anděl Gabriel)

Bůh (Alláh); muslim = stoupenec islámu (ten, kdo se podřizuje bohu)

Počet: 2 mild.

Základ islámu: *Korán* + sunna (prorocká tradice)

MUSLIM WORLD C.2000

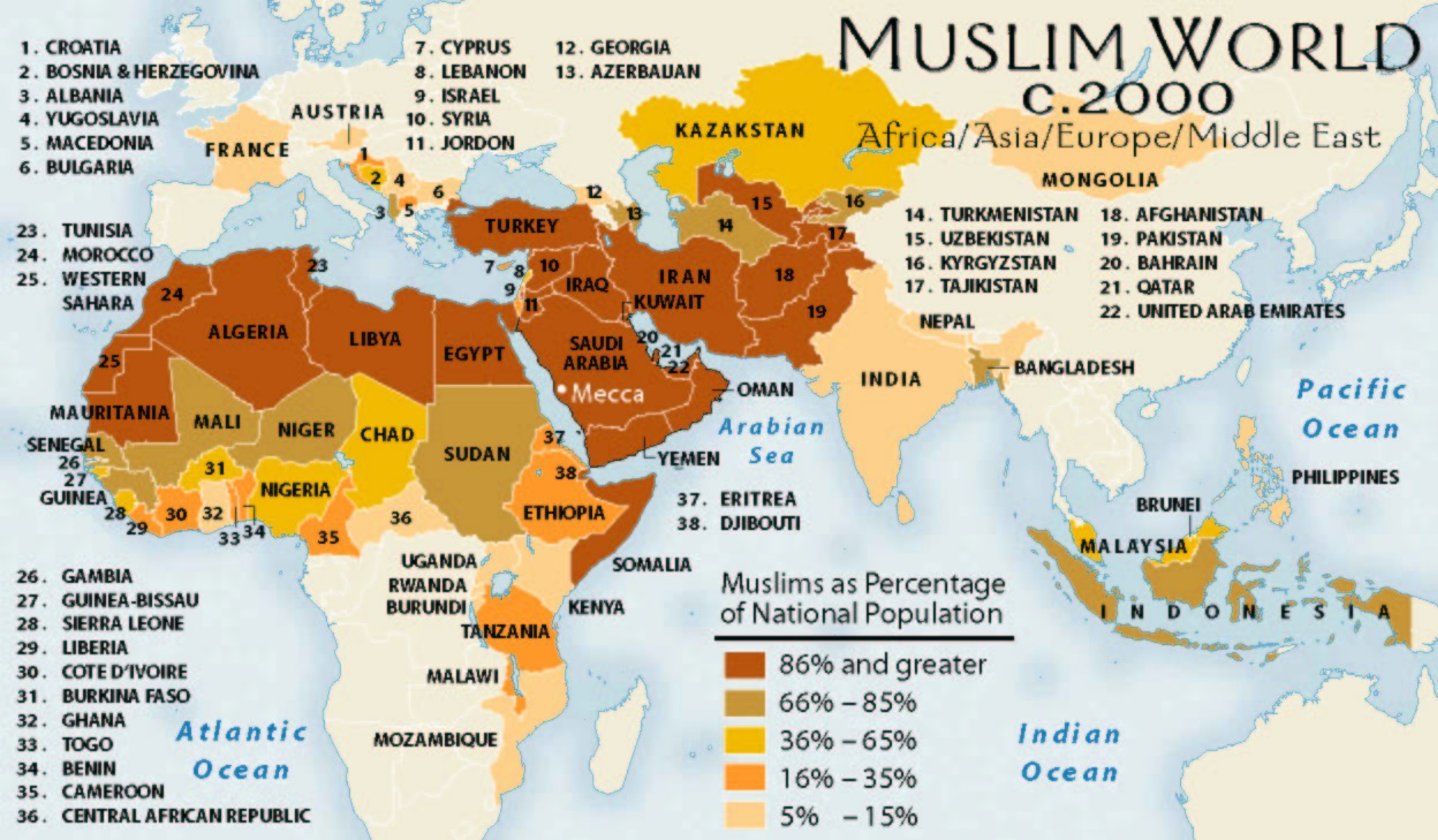
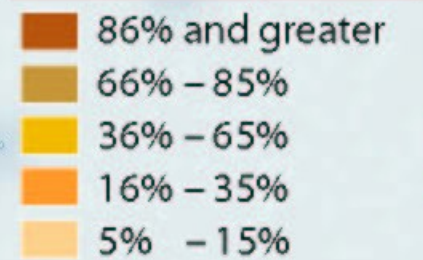
Africa/Asia/Europe/Middle East

- 1. CROATIA
- 2. BOSNIA & HERZEGOVINA
- 3. ALBANIA
- 4. YUGOSLAVIA
- 5. MACEDONIA
- 6. BULGARIA
- 23. TUNISIA
- 24. MOROCCO
- 25. WESTERN SAHARA
- 26. GAMBIA
- 27. GUINEA-BISSAU
- 28. SIERRA LEONE
- 29. LIBERIA
- 30. COTE D'IVOIRE
- 31. BURKINA FASO
- 32. GHANA
- 33. TOGO
- 34. BENIN
- 35. CAMEROON
- 36. CENTRAL AFRICAN REPUBLIC

- 7. CYPRUS
- 8. LEBANON
- 9. ISRAEL
- 10. SYRIA
- 11. JORDAN
- 12. GEORGIA
- 13. AZERBAIJAN

- 14. TURKMENISTAN
- 15. UZBEKISTAN
- 16. KYRGYZSTAN
- 17. TAJIKISTAN
- 18. AFGHANISTAN
- 19. PAKISTAN
- 20. SAUDI ARABIA
- 21. QATAR
- 22. UNITED ARAB EMIRATES

Muslims as Percentage of National Population

Muhammad (571-632)

- Kmenový, politický a náb. vůdce
- Korán, hadísy, tradice (sunna)
- Rodina Hášimovců; kmen Kurajšovců
- Obchod; Chadídža (555/567-620 n.l.) – 5 dětí (mj. Fátima)
- 610 – u Mekky vidění (stár 40 let), anděl Gabriel
- Rodina, Abú Bakr (přítel)
- 613 n.l. – veřejné vystoupení
- 622 n.l. odchod z Mekky do Jathribu/Medíny (hidžra) (opustil kmen Kurajšovců chránící Ka'abu); islám je víc než kmen

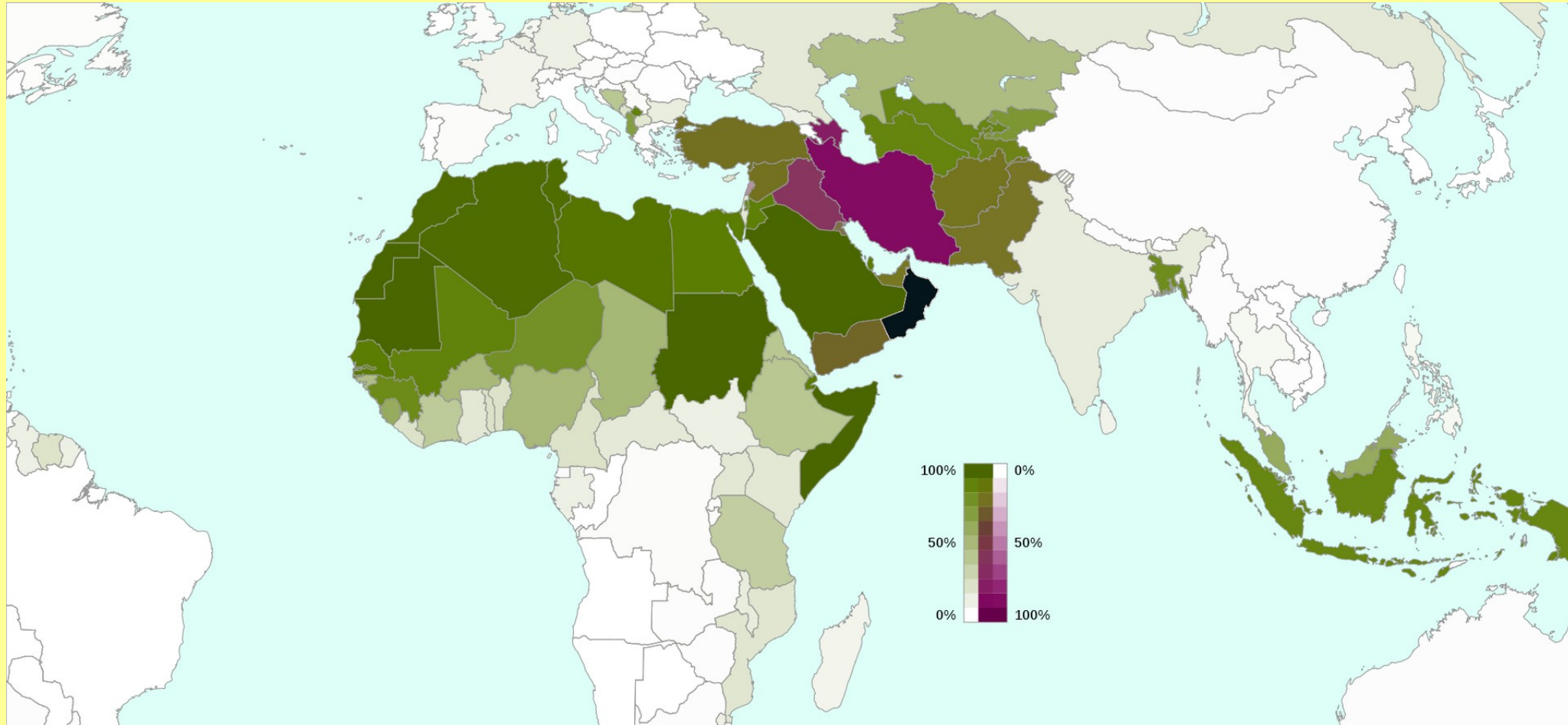

Sunnité – až 90% muslimů

Šíité – Irák, Írán, Azerbajdžán, Omán, Bahrajn

- Medína: oáza
- smíření rozhádaných arab. skupin
- Židé proti; změna *qiblu* = Mekka
- Rozpory: Mekka x Medína
- 624 n.l. bitva u Badru = počátek vítězství islámu
- Po smrti Chadídži; žena Aiša: dcera Abú Bakra; v Medíně žena Hafsa
- 630 n.l. Mekka dobytá
- 632 umírá Muhammad (nástupce: Alí (manžel Fátimy) vs. Abú Bakr)

Zastoupení sunnitů (zeleně) a ši'itů (fialově) ve světě.

Korán

- Al-Qur-án (recitace)
- Nadiktoval anděl Gabriel
- 114 súr (kapitol)
- Chronologicky dle času zjevení
- Celkem 23 let (609-632 n.l.)
- Kánon: 651 n.l.
- První súra „Otvíratelka“ (al-fátiha); na začátku každé súry: basmala
- Satanské verše (súra 53, verše: 19-23)

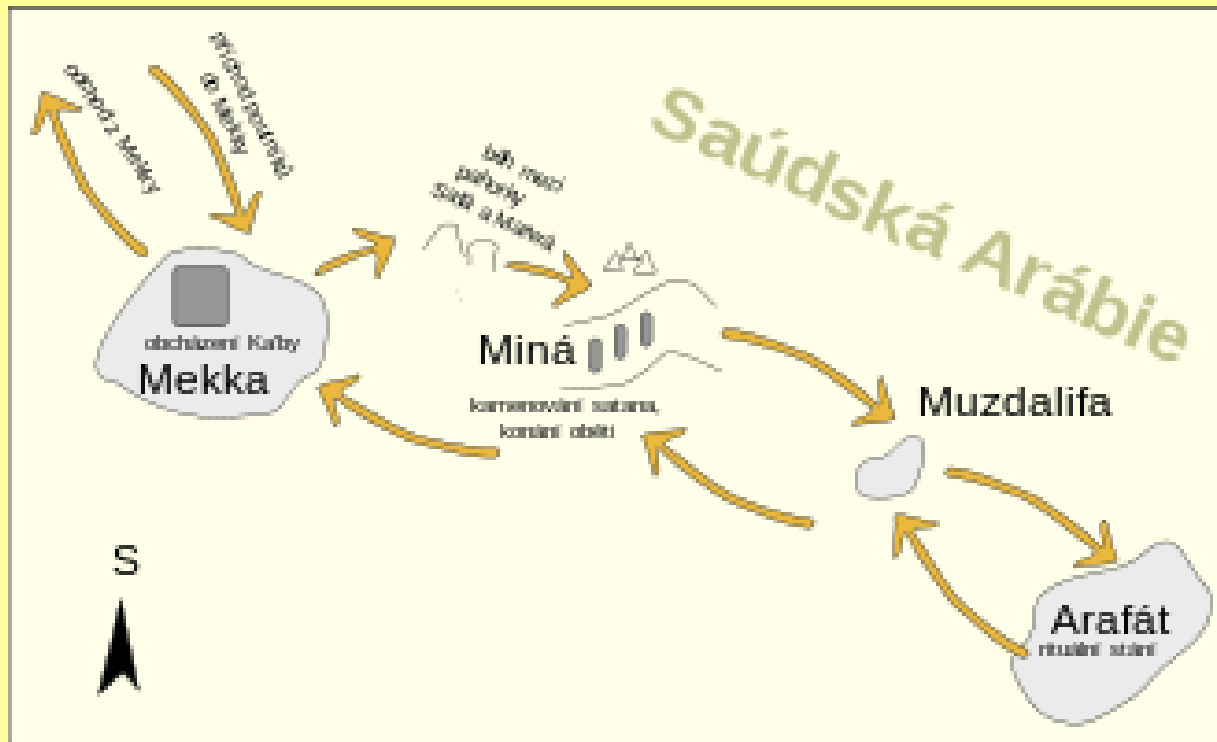

Pět pilířů islámu

1. Šaháda (vyznání víry)
2. Salát (ranní modlitba)
3. Zakát (almužna, dar)
4. Saum (půst v ramadánu)
5. Hadždž (pouť do Mekky)

- **Vyznání víry: šaháda (svědectví)**
- Vyznávám, že: Není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.
- Vyznavač: šahíd, formál. muslim

Pouť (hadždž)

- Mekka, posvátný okrsek (haram)
- Očista, šat (ihrám) = zasvěcení; prnášení modliteb
- Tawáf = 7 x obejít Ka'abu
- Běh mezi pahorky Safá a Marwá
- Údolí Mína = přes noc
- Planina Arafát (rituální stání)
- Muzdalífa
- V Mína symbolické kamenování satana; zvířecí oběti

- Literatura:
- Epika, lyrika, drama
- Vědecké texty
- Filozofie a teologie